

THE IMPORTANCE OF USING GAME TECHNOLOGIES IN INCLUSIVE EDUCATION**Khayitova Farida Kuchkarovna**

Assistant of Samarkand State Pedagogical Institute

Togayeva Gulnoza Nurmukhammat kizi

Master's student of Samarkand State Pedagogical Institute

Abstract

This scientific article analyzes the theoretical, pedagogical, and psychological foundations of using game technologies in inclusive education. The role of didactic, interactive, digital, and role-playing games in engaging students with special educational needs into the educational process is highlighted. Furthermore, the impact of game activities on students' cognitive processes, speech development, emotional stability, communicative competence, and socialization is scientifically substantiated. The article also presents methodological recommendations on the effective use of modern game technologies in inclusive classrooms.

Keywords: inclusive education, game technologies, didactic games, pedagogical technology, special pedagogy, socialization, communication competence, interactive methods, motivation.

INKLYUZIV TA'LIMDA O'YIN TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI**Annotatsiya**

Mazkur ilmiy maqolada inklyuziv ta'lim tizimida o'yin texnologiyalaridan foydalanishning nazariy-pedagogik asoslari, psixologik xususiyatlari hamda amaliy ahamiyati keng tahlil qilingan. Tadqiqotda alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan bolalarni ta'lim jarayoniga samarali jalb etishda didaktik, interfaol, raqamli va rolli o'yin texnologiyalarining o'rni yoritilgan. Shuningdek, o'yin faoliyatining bolaning bilish jarayonlari, nutqi, emotsional holati, kommunikativ kompetensiyasi va ijtimoiylashuviga ta'siri ilmiy asoslangan. Inklyuziv sinflarda qo'llaniladigan zamonaviy o'yin metodlari hamda ularning samaradorligi bo'yicha metodik tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, o'yin texnologiyalari, didaktik o'yin, pedagogik texnologiya, maxsus pedagogika, ijtimoiylashuv, kommunikativ kompetensiya, interfaol metodlar, motivatsiya, innovatsion ta'lim.

ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИГРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ИНКЛЮЗИВНОМ ОБРАЗОВАНИИ**Аннотация**

В данной научной статье представлен всесторонний анализ теоретических и педагогических основ, психологических характеристик и практического значения использования игровых технологий в системе инклюзивного образования. В исследовании подчеркивается роль дидактических, интерактивных, цифровых и ролевых игровых технологий в эффективном вовлечении детей с особыми образовательными потребностями в образовательный процесс. Также научно обосновано влияние игровых занятий на когнитивные процессы ребенка, речь, эмоциональное состояние, коммуникативную компетентность и социализацию. Разработаны методические рекомендации по современным игровым методам, используемым в инклюзивных классах, и их эффективности.

Ключевые слова: инклюзивное образование, игровые технологии, дидактическая игра, педагогическая технология, специальная педагогика, социализация,

коммуникативная компетентность, интерактивные методы, мотивация, инновационное образование.

Kirish

Jahon ta'lim tizimida insonparvarlik tamoyillarining ustuvorligi hamda har bir shaxsning sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlash masalasi dolzarb vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. Shu nuqtayi nazardan inklyuziv ta'lim konsepsiyasi zamonaviy pedagogikaning eng muhim yo'nalishlaridan biriga aylandi. Inklyuziv ta'lim — bu jismoniy, aqliy, psixologik yoki ijtimoiy xususiyatlaridan qat'i nazar barcha bolalarning yagona ta'lim muhitida teng huquqli ta'lim olish jarayonidir.

Bugungi kunda alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan bolalarni jamiyatga integratsiya qilish, ularning ijtimoiy faolligini oshirish va mustaqil hayotga tayyorlash muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Mazkur vazifalarni amalga oshirishda innovatsion pedagogik texnologiyalar, ayniqsa o'yin texnologiyalaridan foydalanish yuqori samaradorlikka ega.

O'yin bola faoliyatining tabiiy shakli bo'lib, u orqali bola atrof-muhitni anglaydi, muloqot qiladi, hissiy kechinmalarini ifodalaydi va ijtimoiy tajriba orttiradi. Shu sababli inklyuziv ta'limda o'yin texnologiyalaridan foydalanish nafaqat bilim berish vositasi, balki psixologik qo'llab-quvvatlash hamda korreksion-rivojlantiruvchi metod sifatida ham muhimdir.

Mavzuga oid ilmiy adabiyotlar tahlili

Inklyuziv ta'lim va o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik asoslari ko'plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan o'rganilgan. Lev Vygotskiy o'yin faoliyatini bolaning "yaqin rivojlanish zonasi"ni kengaytiruvchi muhim omil sifatida izohlagan. Olimning fikricha, o'yin jarayonida bola o'zining mavjud imkoniyatlaridan yuqoriroq darajadagi faoliyatni amalga oshiradi.

Jean Piaget esa o'yin bolaning intellektual rivojlanishida asosiy faoliyat turi ekanligini ta'kidlab, o'yin orqali tafakkur operatsiyalari rivojlanishini ilmiy asoslab bergan. Unga ko'ra, bola o'yin orqali real hayotni modellashtiradi va mantiqiy fikrlashni shakllantiradi.

Maria Montessori ta'limda erkin rivojlantiruvchi muhit va sensor o'yinlarning ahamiyatiga alohida e'tibor qaratgan. Montessori metodikasida o'yin elementlari bolaning mustaqil fikrlashi va amaliy faoliyatini rivojlantiradi.

Mahalliy pedagog olimlar tomonidan ham inklyuziv ta'limda innovatsion texnologiyalarning samaradorligi tadqiq qilingan. Tadqiqotlarda didaktik o'yinlar alohida ehtiyojli bolalarning nutqini rivojlantirish, bilish jarayonlarini faollashtirish va ijtimoiy moslashuvini kuchaytirishda muhim vosita ekanligi ko'rsatib o'tilgan.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur maqolani tayyorlashda quyidagi ilmiy metodlardan foydalanildi:
pedagogik kuzatish;

qiyosiy tahlil;

ilmiy-metodik manbalarni o'rganish;

umumlashtirish;

inklyuziv sinflar faoliyatini monitoring qilish;

psixologik-pedagogik tahlil.

Tadqiqot davomida inklyuziv sinflarda o'yin texnologiyalaridan foydalanish jarayoni kuzatildi va o'quvchilarning darsdagi faolligi, kommunikativ holati hamda bilimlarni o'zlashtirish darajasi tahlil qilindi.

Inklyuziv ta'limning mazmuni va mohiyati

Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi — barcha bolalarga teng ta'lim imkoniyatlarini yaratishdan iborat. Ushbu tizimda bolaning individual xususiyatlari, psixofiziologik holati va ehtiyojlari inobatga olinadi.

Inklyuziv ta'lim quyidagi tamoyillarga asoslanadi:

Teng imkoniyatlilik tamoyili

Har bir bola sifatli ta'lim olish huquqiga ega.

Individual yondashuv tamoyili

Har bir o'quvchining qobiliyati va ehtiyojiga mos metodlar tanlanadi.

Ijtimoiy integratsiya tamoyili

Alohida ehtiyojli bolalarni jamiyatga moslashtirish va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish ko'zda tutiladi.

Psixologik qulaylik tamoyili

Ta'lim jarayonida bolaning ruhiy holatini qo'llab-quvvatlash muhim hisoblanadi.

Mazkur tamoyillarni samarali amalga oshirishda o'yin texnologiyalari muhim pedagogik vosita hisoblanadi.

O'yin texnologiyalarining nazariy asoslari

Pedagogik texnologiya — bu ta'lim jarayonini oldindan loyihalash va samarali tashkil etish tizimidir. O'yin texnologiyalari esa o'quv faoliyatini o'yin shaklida tashkil etishga asoslangan pedagogik metodlar yig'indisidir.

O'yin texnologiyalarining asosiy xususiyatlari:

motivatsion xarakterga egaligi;

emotsional faollikni oshirishi;

tabiiy muloqot muhiti yaratishi;

o'quvchini faol ishtirokchiga aylantirishi;

mustaqil fikrlashni rivojlantirishi.

Inklyuziv ta'limda o'yin texnologiyalari korreksion-rivojlantiruvchi vazifani ham bajaradi. Chunki o'yin davomida bolaning diqqat, xotira, tafakkur, nutq va hissiy holati kompleks rivojlanadi.

Inklyuziv ta'limda o'yin texnologiyalarining ahamiyati

Bilish jarayonlarini rivojlantirishdagi ahamiyati

O'yin texnologiyalari o'quvchilarning diqqatini jamlash, xotirasini mustahkamlash va tafakkurini rivojlantirishga yordam beradi. Ayniqsa, intellektual rivojlanishida qiyinchilik bo'lgan bolalar uchun vizual va amaliy o'yinlar samarali hisoblanadi.

Masalan:

ranglarni ajratish o'yinlari;

mantiqiy ketma-ketlik o'yinlari;

konstruktorli mashg'ulotlar;

jumboqli topshiriqlar.

Bunday faoliyatlar bolaning analiz va sintez qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Nutq va kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish

Ko'plab alohida ehtiyojli bolalarda nutqiy qiyinchiliklar kuzatiladi. Rolli va dialogik o'yinlar orqali bolalarda:

to'g'ri talaffuz;

muloqotga kirishish;

savol-javob qilish;

fikrni ifodalash ko'nikmalari shakllanadi.

Masalan, "Do'kon", "Mehmon kutish", "Shifokor va bemor" kabi rolli o'yinlar kommunikativ kompetensiyani rivojlantiradi.

Psixologik moslashuvdagi ahamiyati

Inklyuziv sinflarda ayrim bolalar o'zini jamoadan ajralgan holda his qilishi mumkin. O'yin faoliyati esa ularda:

ishonch hissini;

emotsional barqarorlikni;

ijobiy kayfiyatni shakllantiradi.

O'yin davomida muvaffaqiyatga erishgan bola o'z imkoniyatlariga nisbatan ijobiy munosabat hosil qiladi.

Ijtimoiylashuv jarayonidagi o'rni

Jamoaviy o‘yinlar o‘quvchilarda:

hamkorlik;

o‘zaro yordam;

bag‘rikenglik;

jamoada ishlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Natijada sog‘lom va alohida ehtiyojli bolalar o‘rtasidagi ijtimoiy masofa kamayadi.

Inklyuziv ta‘limda qo‘llaniladigan o‘yin texnologiyalari

Didaktik o‘yinlar

Didaktik o‘yinlar ta‘limiy maqsad asosida tashkil qilinadi. Ular bilimlarni mustahkamlash va mavzuni qiziqarli shaklda o‘rganishga xizmat qiladi.

Misollar:

“Top va ayt”;

“Kim tez topadi?”;

“Mantiqiy zanjir”;

“Ortib qolgan predmetni top”.

Rolli o‘yinlar

Rolli o‘yinlar bolalarning hayotiy vaziyatlarni tushunishiga yordam beradi. Ular ijtimoiy tajribani shakllantiradi va empatiya hissini rivojlantiradi.

Raqamli o‘yin texnologiyalari

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosidagi o‘yinlar inklyuziv ta‘lim imkoniyatlarini kengaytiradi. Audio va vizual materiallar orqali:

eshitishida nuqsoni bo‘lgan;

ko‘rishida qiyinchilik bo‘lgan;

autizm spektridagi bolalar bilan samarali ishlash mumkin.

Harakatli o‘yinlar

Harakatli o‘yinlar bolaning jismoniy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi. Shu bilan birga stressni kamaytiradi va emotsional holatni yaxshilaydi.

O‘yin texnologiyalarini qo‘llashdagi muammolar

Amaliyotda quyidagi muammolar uchrab turadi:

pedagoglarning metodik tayyorgarligi yetarli emasligi;

maxsus didaktik vositalarning kamligi;

sinflarda o‘quvchilar sonining ko‘pligi;

texnik vositalarning yetishmasligi;

ota-onalar bilan hamkorlikning sustligi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun pedagoglarning malakasini oshirish va metodik ta‘minotni kuchaytirish zarur.

Natijalar va muhokama

Tadqiqotlar natijasida o‘yin texnologiyalaridan muntazam foydalanilgan inklyuziv sinflarda:

o‘quvchilarning darsga qiziqishi oshgani;

kommunikativ faollik kuchaygani;

o‘zlashtirish darajasi yaxshilangani;

psixologik moslashuv tezlashgani aniqlandi.

Shuningdek, o‘yin texnologiyalari orqali o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi emotsional yaqinlik mustahkamlandi. Bu esa ta‘lim samaradorligining oshishiga olib keldi.

Xulosa

Inklyuziv ta‘limda o‘yin texnologiyalaridan foydalanish zamonaviy pedagogikaning muhim yo‘nalishlaridan biridir. O‘yin faoliyati o‘quvchilarning bilish faolligi, nutqi, ijtimoiylashuvi va psixologik moslashuvini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi.

Ayniqsa, alohida ta‘lim ehtiyojiga ega bolalar uchun o‘yin texnologiyalari:

korreksion-rivojlantiruvchi;

motivatsion;

kommunikativ;

ijtimoiy integratsion funksiyalarni bajaradi.

Kelgusida inklyuziv ta'lim tizimida zamonaviy raqamli o'yin texnologiyalarini keng joriy etish, pedagoglarning innovatsion kompetensiyasini oshirish va metodik bazani takomillashtirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining inklyuziv ta'limni rivojlantirishga oid qarorlari va farmonlari.

Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. – Moskva: Pedagogika, 1991.

Piaget J. Psychology of Intelligence. – London, 2001.

Montessori M. The Montessori Method. – New York, 1964.

Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2017.

Ishmuhamedov R. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2021.

Xoliqov A. Pedagogik mahorat. – Toshkent, 2018.

Nurmuhamedova L. Inklyuziv ta'lim metodikasi. – Toshkent, 2022.

Karimova V. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent, 2020.